

ARA SURTO DE L'INFERN

La sàtira i els diables festius

Salvador Palomar

Ara surto de l'infern,
tot rabiós i cremat,
només per dir quatre fàstics
que són del tot veritat.

Un dels trets que caracteritza el ball de diables són els parlaments. Amb l'excepció de l'àrea del Baix Camp i el Priorat, la resta de balls de diables històrics —i aquelles colles que han optat per seguir aquest model— interpreta una peça de teatre de carrer que, amb diverses variants, acaba amb la derrota dels dimonis per part dels àngels. A més dels textos propis de l'argument, però, els diables reciten altres versos de caire burlesc.

També, en acabar bona part dels balls parlats tradicionals del Camp de Tarragona i del Penedès apareix un personatge que no té res a veure amb el desenvolupament argumental de la peça i que es dedica a recitar versots en què

critica o ironitza sobre persones i esdeveniments propers als espectadors. Aquests parlaments dels diables burlescs són, junt amb els versots que reciten els components dels balls de diables amb parlaments, l'expressió viva d'una funció dels diables festius que ve d'antic i que avui és plenament vigent: l'exercici de la sàtira vers les persones i la societat que els envolta. Una funció que —més enllà de l'ús del foc, element definitori d'aquestes agrupacions festives— constitueix un clar referent per entendre la nostra tradició de diables festius.

La sàtira pot aparèixer en diferents moments. Alguns balls de diables que compten amb representació teatral —el ball parlat que figura l'eterna lluita del bé contra el mal— inclouen en els seus recitats, a més dels versos que són propis de l'argument del ball, altres

textos que fan referència, en clau satírica, a persones o esdeveniments d'actualitat. En altres poblacions, el recitat dels versots es realitza com una representació diferenciada del ball parlat. També ha estat costum que, en algun indret, els diables recitin versots durant les cercavilles. I encara cal sumar a l'àmbit de la festa major la possibilitat que els diables elaborin versots per a altres festivitats. Un exemple prou representatiu és l'enterrament del Carnestoltes, una pràctica que arriba, com en el cas de Reus, a colles que no tenen ball parlat ni representació per festa major. En aquesta ciutat, els versots satírics es diuen abans de l'enterrament del braç del Carnestoltes, el qual figura ha quedat sense cremar el dimarts de Carnaval.

Sigui com sigui, aquesta possibilitat de crítica —n'hauríem de dir, potser, prerrogativa— del diable a la

71

CULTURA POPULAR

SALVADOR PALOMAR

*Representació
del ball de diables
de Torredembarra
(1997).*

festa s'emmarca dins un paper més ampli que el situa com a creador de l'espai festiu i encarregat de preservar la distància, encara que sigui simbòlica, de la representació vers els espectadors.

En diverses danses i en els balls parlats el diable era —o encara és— l'encarregat d'obrir pas, de preparar l'espai per a la representació i de tenir cura que ningú no hi entri. Per exercir aquesta funció el diable solia portar un objecte agressiu com un bastó o un fuet. Aquesta funció també és exercida pel ball de diables, creant l'espai on es desenvoluparà la processó, per exemple, en encapçalar els seguicis d'acompanyament de les autoritats o les processons de trasllat d'imatges sagrades entre una ermita i la població.

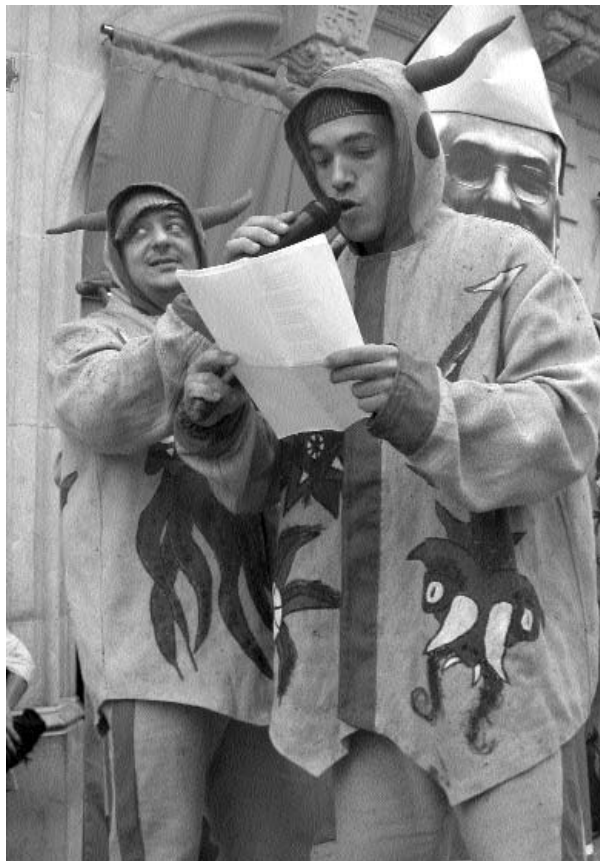
Una altra funció, avui obsoleta, era la de recaptar diners per a la colla. Efectivament, els canals actuals de finançament de les agrupacions festives i el seu caràcter associatiu, i sense ànim de lucre, han desplaçat el públic del seu paper de pagador de les despeses de la colla. Tanmateix, les notícies sobre aquesta pràctica són ben abundants i no pocs els textos que reflecteixen aquest paper:

Qui no farà caritat
del diable me valdré
quel lligui de peus i mans
il entregui a Llucifé.
També parlo pels del poble
com per los furastés
quens allarguian las mans
perquè am fet molts pochos
[dinés.

[...] Qui no farà caritat,
li agafin cagarrinas,
no se les pugui estroncà
lo menus de quinse dias.

(Ball de Santa Magdalena
de Bonastre)

El diable és, en definitiva, un personatge del món festiu que, subjecte a les lleis d'aquest, pot exercir la crítica del món quotidià amb una impunitat de la qual no gaudeix la resta de la comunitat, espectadora de les seves gràcies. Com el bufó o el boig, el diable realitza accions inversemblants, pot sortir fora d'ordre i adoptar acti-

SALVADOR PALOMAR

Lectura dels versots
del ball de diables
de l'Arboç (2003).

tuds que trenquen amb la moral, provoca escarnis, fa riure i, sobretot, crítica. Aquesta capacitat és inherent al personatge i no necessàriament una *degeneració* com apuntaven, fa anys, alguns folkloristes desitjosos de deslliurar les manifestacions de la cultura popular de totes les *impureses* pròpies del poble.

Parlem sovint de versots ja que el gènere literari dels parlaments és la poesia. Una poesia massa sovint mancada d'una mínima estructura mètrica i amb rimes poc elaborades, però que s'identifica com a tal. El llenguatge sol ser groller i amb paraules que cerquen provocar l'espectador en la forma, molts cops més enllà del seu sentit de fons.

Els continguts d'aquests versots s'adrecen a fer burla dels fets i esdeveniments coneguts pel públic, parlant d'allò que tothom sap o reconeix però que no es critica habitualment en públic. El referent local és, per tant, molt important. Més enllà de les al·lusions a persones que són ben conegudes pels actants, amb qui conviuen a diari i, probablement, són presents a la plaça mentre es reciten els versots,

resta la possibilitat de fer referència als fets socials que afecten la comunitat a nivell general. Però és en l'àmbit local on la crítica és més punyent i on es constata més la vigència del diable com a màscara que permet a l'actuant distanciar-se de la seva personalitat quotidiana a la qual haurà de retornar l'endemà de la festa.

D'aquesta forma, el diable pot criticar la moralitat de les persones o l'actuació dels polítics, fer explícites les relacions sexuals que es volen amagar o denunciar les irregularitats de la gestió municipal. Pot, a més, exagerar, afirmar sense proves i deformar la realitat, perquè la seva és una visió grotesca i provocadora dels fets que pot despertar inquietuds, però que no té validesa, diguem-ne, en la legalitat.

Malgrat això, no sempre el joc és admès i, més enllà de la festa, les conseqüències dels actes del diable recauen sobre la persona que l'encarna. Massa sovint encara són notícia els conflictes entre ajuntaments i colles de diables per raó dels versots de la festa major. La relació entre diables i ajuntaments respon, d'una part, al fet que

aquests paguen —en major o menor mesura— les despeses d'actuació dels diables a la festa, potser com antany el senyor pagava la comèdia que divertia els seus convidats. De l'altra, hi ha l'exercici del dret a criticar inherent al personatge. Podríem pensar que en una societat en què els governants són democràticament triats per administrar uns recursos que, s'afirma, són de tots, en què la llibertat d'expressió és un dret fonamental, aquesta relació històrica entre els que manen i els que fan broma des de dalt d'un empostissat hauria de ser diferent o potser hauria de perdre bona part del seu sentit. L'experiència, però, ens mostra any rere any com, lluny d'haver perdut la seva vigència, els versots dels diables continuen essent un revulsiu per al poder i mantenen aquesta funció terapèutica de provocar —escandalitzar, si cal— la comunitat.

ALGUNS EXEMPLES DEL PASSAT

Posar exemples per il·lustrar aquestes pràctiques sempre és difícil ja que la distància en el temps o en la geografia fa difícil copsar la seva incidència. Potser un versot que ens sembla ara perfectament inno-cu va despertar, en el seu moment, la ira dels afectats. I, a l'inrevès, textos aparentment punyents i amb un llenguatge groller potser han passat força desapercebuts.

Comencem pels diables que acompanyaven les danses. El reusenc Antoni de Bofarull explica de forma ben precisa el paper del diable burlesc als balls:

lo diable de cada ball anava vestit com los referits [els del ball de diables] y era com lo jutglar ó graciós de la colla, pus generalment era escullit pera serho un que tingués lo do ó habilitat de improvisar versos [...] y així succeia que encara que'l diable no formava part integrant del ball representat, acabat aquest, cosa que tothom esperava, los que ja havian donat fi á sa feyna respectiva se separavan

deixant desembarassat la rotllo, al mij del qual se col·locava llavors lo diable, que deya las sevas improvisacions, ja glossant algun dels disbarats que se haguesen fet, ja comentant algun fet dels que estavan llavors en domini de tothom, lo mateix fet públic que particular, ja aludint y fent tornar roig, móltas vegades á algú dels espectadors.

El mateix Bofarull cita una quarteta que improvisà, afirma, el 1833 un diable burlesc, «per haver vist que entre'l forasters que l'escoltavan hi havia un individuo de calsas curtes, que era del Ajuntament del petit poble de Almofter, immediat á Reus», i que fa així:

Diable sóc d'aquest ball.
diable sóc i seré:
més m'estimo ser diable
que regidor d'Almofter.

Aquest és, de fet, un vers tòpic que s'ha recitat en incomputables ocasions, aplicat a càrrecs i funcions diverses. Un altre tema recurrent són les al·lusions sexuals. A tall d'exemple breu, recordem la quarteta que va recitar al davant de l'Abadia el diable de la Febró (Baix Camp) tot veient com el capellà observava des de la finestra:

Gloriós Sant Pere,
Gloriós Sant Pau,
los collons d'un frare
penjats en un clau.

La inclusió, en alguns textos manuscrits o editats dels balls parlats, d'uns parlaments específics per al diable burlesc és, d'una banda, la constatació de la importància d'aquest personatge i, de l'altra, un clar intent de limitar la seva capacitat satírica, situant la seva crítica dins el terrenys de les generalitzacions més o menys inofensives i dels tòpics. Els parlaments editats dels diables reusencs tenen, per exemple, una especial predilecció per les dones:

Si comenso per las donas,
crech que no'm quedarà cap;
totas s'han desgarrat,
apenas hi ha sis de bonas.
(Ball de la Rosaura)

A més de les dones hi trobem referències gairebé sempre tòpiques als habitants dels pobles veïns, a diferents oficis, etc. El que caldria considerar és fins a quin punt els actors que interpretaven els diables burlescos seguien aquests parlaments. A la llum del que comenta Bofarull, podem suposar que els parlaments editats ens serveixen més com a constatació d'una pràctica que com una referència de continguts.

Quant a balls de diables, vegem aquest exemple de Vilanova i la Geltrú que ens situa clarament en l'època que foren escrits, a mitjan segle XX:

Corrent més lleuger que el
[suro
he voltat totes les sínies
i he vist com les alberginies
i altres verdures, van a duro.
Per l'obrer, és un apuro
complir el precepte diari,
doncs que el seu pobret erari
no dóna per gastar tant,
però el siniare, mentrestant,
té un somriure estrafalari

Jo he vist tota la platja
des de Vilanova fins a Sitges,
he vist comes sense mitges
i cossos sense ropatge.
Les dones, amb poc bagatge,
passen bé la temporada
ensenyant la pell cremada
com si hagués estat al foc,
i us prometo que falta poc
per clavar-hi queixalada.

Mentre que el 1982 deien:

Les dones de les nostres platges
llueixen poc les mamelles,
per cada parell que es veu
hi ha cinquanta penjarelles
mal repartit, com veieu.

ELS PARLAMENTS SATÍRICS EN L'ACTUALITAT

El darrer quart de segle ha estat especialment prolífic pel que fa a la producció de versots. I és que amb l'arribada de la democràcia als ajuntaments, el 1979, es produeix un esclat de festa arreu del país. A partir d'aquest moment començaran a sorgir noves inicia-

tives que recuperen pràctiques tradicionals i les escampen arreu del territori. En el cas dels diables, com ja s'ha descrit a bastament, es produeix un increment espectacular de colles que segueixen bàsicament el model penedesenc pel que fa a composició –personatges del Llucifer i la diablessa, forma de portar la pirotècnia i d'evolucionar–, però sense realitzar la representació teatral de la lluita entre els diables i sant Miquel. Malgrat això, són diverses les colles que reciten versots en un moment o altre de la festa o que generen nous tipus de representació.

Som els diables, com veieu,
i aquest any per primer cop
us volem dir quatre coses
abans de sortir al galop.

A més, les tecnologies de reproducció i comunicació han facilitat l'edició dels textos, primer, o la seva conservació en suport informàtic. El cert és que, en l'actualitat, el corpus d'estudi és prou ampli i en un article com el que ens ocupa només es poden donar unes breus mostres. Hi ha, en tot cas, algunes temàtiques que són prou comunes: el sexe, la política i l'associacionisme. Certament perquè totes tres emmarquen les relacions entre les persones dins la comunitat.

No són, evidentment, les úniques. Malgrat la separació entre l'Església i el poder polític, i que, cada cop més, la religió sigui percebuda com una opció estrictament personal, la sàtira contra els capellans i les monges és encara un tòpic recurrent en els textos dels diables:

Posarem un *sex-shop*,
a l'església Prioral,
i d'encarregat de cabines,
el prior mossèn Pasqual.
A cal Joan vendrem gometes,
a la Sang, el sexe anal,
a Crist Rei, les cigaletes,
per contentar el personal.
I també a cal Francesc,
farem classes avançades,
de com s'ha de fer el francès,
és a dir, bones mamades.
(Ball de Diables
de Reus, 1994)

També hi ha diables que parlen amb veu femenina. Històricament, aquestes manifestacions festives havien estat una pràctica exclusivament masculina. I el fet que algunes colles estiguin encara avui formades només per homes és objecte de crítica per part de les noies integrades en altres colles.

Quant a la política, es pot diferenciar clarament entre una sàtira als grans temes d'abast nacional o estatal, que sol ser més contundent, potser perquè és més fàcil, i la crítica des de la proximitat als ajuntaments i personatges locals. La ideologia dels components de les colles de diables es fa prou evident:

Llucifer, sóc internauta
i a la xarxa em pots trobar;
però si em vols tocar la flauta
et caldrà més d'una mà.
A aquest món no hi ha
[manera
que es pugui viure tranquil;
el qui mana, no s'altera:
fa el feixista amb molt d'estil!
A espanyols, russos i serbis,
amb ses ments imperials,
els ataquen molt els nervis
tots els clams nacionals.
Kosovars, corsos, txetxens,
saharians o bé bascos,
ja en tenim els collons plens
dels Aznar, Mayor i Cascos.
(Ball de Diables
de Sabadell, 2000)

O per esmentar un exemple ben recent, en la coincidència de data entre el seu enllaç matrimonial i la trobada de balls de diables centenaris amb parlaments, l'hereu de la corona espanyola fou objecte de repetides al·lusions en els versots d'unes colles que no es van estar d'evidenciar el seu republicanisme. Vegem-ne només un fragment:

Mentre encara cauen míssils
i es tortura a Bagdad,
a Madrid estan de festa,
el futur rei s'ha casat.
[...] però aquesta nova parella
no trenca amb la tradició.
Un és ruc i l'altra és fatxa,
heus aquí un nou rei Borbó.
L'existència d'un monarca,
que sigui el teu cap d'Estat,
demostra que en tres-cents
[anys,
poques coses han canviat.

N'estic fart de monarquia,
ja ens han donat proua
[canya.
Si a Madrid volen un rei,
que ho sigui només
[d'Espanya.

Ara és hora, catalans
de donar un pas valent.
Lluitem per una República
Catalana independent.
(Ball de Diables
de Torredembarra, 2004)

També les actuacions del govern de la Generalitat són objecte de parlaments burlescos. Sense anar més enrere, en les referències a les divisions dins el tripartit o a la seva capacitat de generar conflictes mediàtics. O, per esmentar un aspecte concret, sobre la campanya de control de l'índex d'alcohol en els conductors:

Diu que fan bufar a tothom,
sembla que no tinguin res a fer.
L'altre dia feien bufar un gos,
que passava pel carrer.»
(Ball de Diables
de Sant Quintí, 2004).

Els ajuntaments, però, són sens dubte l'objectiu principal de la crítica diabòlica. I ho han de ser considerant el caire local que tenen els versots. Els exemples serien tan nombrosos que tota selecció és només una mínima mostra que, en absolut, vol ni pot ser representativa. A més, és en aquest caire local on radica un dels valors principals de la cultura popular. És molt difícil, com veurem tot seguit, avaluar des de fora la incorrecció, contundència, grolleria o encert de les sàtires.

Fa més de vint anys, el 1982, els diables vendrellencs deien:

Espavil, nois, espavil,
que ara venen eleccions
i prou bé que s'hi coneix
que està escrit per tots cantons.

I l'any següent:

Regidors i alcaldes socialistes,
ara s'han ben instal·lat
i amb somriure de floristes,
els seus sous ja s'han doblat.
El canvi que havien promès
s'ha fet doncs ben evident
i on s'ha conegut més
és al seu compte corrent.

*Diable de Sant Quintí
de Mediona recitant
els parlaments (2000).*

I és que les promeses electorals
sempre couen:

Ha passat ja l'estiu
i ha fotut molta calda
i no tenim el polisportiu
que va prometre l'alcalde.
El febrer es col·locarà
la primera pedra i grava,
però no van assegurar
de quin any es tractava.

(Ball de Diables
de l'Arboç, 1985)

O les problemàtiques urbanís-
tiques:

Si les aceres eren estretes
ara ja no n'han quedat.
Pregunteu-ho a les dones
el dia que van al mercat
carregades amb la compra
arriben desfetes al pis,
i es que deu ser una murga
anar esquivant *pirulís*.

(L'Arboç, 1987)

Una plaça s'ha encimentat
pensant poc en la natura,
és la de Mossèn Joaquim
[Boronat,
i li fa ombra la casa del
[Ventura.

Ja s'hi ha ballat sardanes
des de la seva inauguració,
però és el «ball de les rajoles»
el que crida més l'atenció.

(Torredembarra, 1989)

Recollons com millora
la brigada municipal
dos nous cotxes, una moto
i màquina d'escombrar.
Per portar tres fluorescents
el cotxe nou han d'agafar
s'entén, hi ha gent que té
[certa edat
i no fos cas que, fent força,
algú es quedés llumat.
(Bruixots d'Alcover, 1999)

Però què es pensa que és
[Reus
per posar una pista de gel,
si és que aquí per patinar,
fem servir patins amb rodes.
I, en lloc de donar tiquets
per anar a patinar,
seria més positiu
que fossin per aparcar,
i és que els preus de les
[zones blaves,
no et deixen ni respirar.
(Reus, 2000)

Tal com s'ha dit abans, el llen-
guatge dels versots és volgutament
exagerat i provocador. Això com-
porta no pocs problemes en una
societat en què, a vegades, compta
més la forma que el fons:

Aquest any tenim prohibit
de dir paraules grolleres
i és així que hem decidit
fer els versos d'altra manera.

No podem dir cony de dona
sinó *part eròtica femenina*;
ni tampoc cigala d'home
sinó *part sexual masculina*.
No hem de fotre'ns amb
[ningú
amb paraules de cap mena,
sinó passar per l'embut
i parlar el cul i l'esquena.
(L'Arboç, 1980)

A més dels components dels
balls de diables, els diables burles-
cos dels balls parlats, al Camp de
Tarragona, continuen posant cu-
llerada al final de les respectives
representacions. Aquest vers fa
referència, evidentment, a l'actor
que interpreta a santa Margarida
al ball parlat del mateix nom;

A Santa Margarida
li falten uns bons pits
i s'hauria d'afaitar
que m'espanta a les nits.
(La Riera de Gaià, 2000)

O aquest altre, de les dues últi-
mes vegades que ha sortit el ball de
la Mare de Déu de Reus al carrer.
L'últim cop, per primera vegada, el
diable burlesc va ser interpretat per
una noia:

Aquest any noranta-dos
és un any molt especial
perquè hem tingut la subseu
i la torxa al Mercadal.
Al nostre alcalde Abelló
la llibertat li fa mal
va fer treure tots els «freedom»
que hi havia als ravals.
Olímpics haurem estat
però tot el que arriba, passa.
Perquè, enguany, no pagaran
ni als mestres de gimnàsia.
A Reus, ara som molt pobres
i no tenim diners,
ja veureu com sortiran
quan s'apropin eleccions.
(1992)

Ara surto de l'infern
tota encesa i recremada,
només us diré quatre coses
i me'n tornaré altra vegada.
Una llufa ens han penjat
i no és dia d'Innocents
als cotxes, prohibir el CAT
i fer-nos portar la E
Diuen que posaran multes
que valdran molts calerons
i tot això ho fan, només,
per tocar-nos els melons.
(2000)

LA RELACIÓ AMB ELS AJUNTAMENTS

Tal com s'ha dit, entre totes les bromes i crítiques que poden fer els diables, aquelles que impacten més, per la seva proximitat, són les que s'adrecen a les autoritats municipals. Això comporta una no sempre fàcil relació entre els grups, en tant que associacions culturals que desenvolupen la seva activitat a la població, i el poder local. Els exemples de tensions o conflictes són nombrosos, tot i que en bona part no trascendeixen de l'àmbit estrictament local. I és que la festa no possibilita a vegades el distanciament suficient respecte a la quotidianitat que possibiliti una lectura diferenciada de les actituds o les opinions manifestades en el moment de la celebració.

Els fantasmes del castell
han arribat a l'ajuntament
Cagu'n déu, ja n'estic fart
d'aquests cabrons aprofitats.

Esgarrifeu-vos, valldemollencs,
d'aquesta festa major,
ja en tinc els collons plens
de tan poca animació.

Si pel carrer de la Unió passeu,
i en sec us ve la caguera,
hi ha un wàter que us espera,
fet nou, bo i amb banyera.
(Vallmoll, 1996)

Un exemple prou representatiu d'aquest tipus de conflictes es va produir a Vallmoll (Alt Camp), l'hivern de 1996. Per Sant Sebastià es va presentar el nou ball de diables de la població impulsat per l'agrupació de cultura popular «El Moll» i apadrinat pel Ball de Diables de Tarragona. Els versots recitats pels diables van motivar l'enuig d'un sector de la població i l'actuació contundent del govern municipal del PSC, que va personalitzar en la presidenta de l'agrupació, professora de música i aleshores treballadora municipal, la responsabilitat del contingut dels parlaments i la va acomiadar. La resposta des del món de l'associacionisme cultural fou molt important. Hi ha un article de Joan Cavallé

SALVADOR PALOMAR

*Diables amb signes
republicans el dia
del casament reial
(2004).*

—«Versots coents», a *El Punt* 6/2/1996— que explicita prou bé la perplexitat que va produir l'actuació del govern municipal de Vallmoll:

Els versots rarament agraden, de vegades perquè no els fan persones avesades a escriure però, sobretot, perquè la seva intenció fonamental no és altra que la d'emprenyar. Tanmateix, que els versots no agradin no vol dir que les autoritats hagin de prendre mesures de càstig com les que allí s'han donat: suspendre d'ocupació i sou un dels membres dels diables que treballa al municipi. En el moment d'escriure aquestes línies no he tingut ocasió de llegir els versots motiu d'escàndol. Ni tampoc he parlat amb cap part implicada en l'afer. Però la meua opinió no prové de cap consideració particular, sinó d'un criteri que considero general: que els versots dels diables molestin forma part de la mateixa essència dels balls parlats; prendre represàlies és una actitud hipòcrita.

Més recent és la polèmica generada pels versots del ball de diables de Vilanova i la Geltrú a la

festa major de 2002. En els versots s'ironitzava sobre el fet de no poder parlar d'homosexuals, una temàtica prou freqüent en els parlaments dels diables. En aquest cas, però, hom va considerar que es tractava d'un atac a la condició personal d'un regidor i que no es feia referència a la seva actuació pública com a polític. I, a més, es produïa en un context social especialment sensibilitzat pels drets personals. El ball de diables vilanoví va rebre crítiques i no pas des dels sectors reaccionaris que acostumen a escandalitzar-se després d'alguna festa major. En tot cas, la polèmica, inevitablement, va exagerar-se, polititzar-se, i va esdevenir foc creuat d'opinions a la premsa. Una situació que va fer un mal servei tant a l'inqüestionable respecte a les opcions personals en matèria sexual com a la llibertat d'expressió inherent a la festa.

De ben segur, en poblacions properes es reciten cada any versots més gruixuts que els que es van dir a Vilanova, però a la nostra societat s'estableix una clara diferència entre la crítica política o ideològica, que, en general, es considera legítima i necessària, i l'atac

a les opcions personals, que ten-
deix a ser rebutjat. En un article
sobre el diable burlesc i la seva
funció avui, Raül Flores, excap de
colla dels diables de Torredembar-
ra, acaba fent aquesta reflexió:

No s'ha de confondre la crí-
tica amb la befa i l'escarni de
particulars; sens dubte, el
millor blanc per la sàtira bur-
lesca són els personatges púb-
lics, en especial els polítics i
la seva obra. Són ells els que
estan més acostumats a la crí-
tica i la majoria la reben com
un socioindicador de popula-
ritat. Si més no, l'han d'ac-
ceptar com un saludable estí-
mul de millora. Ara bé, un
bon vers i un bon burleta han
de fer riure fins i tot el cen-
surat i, mai, no haurien de
provocar sentiments negatius
al públic i millor si tampoc
els provoca al mofat.

Al jutjat també, o pactant dis-
cretament acords amb els im-
plicats, han acabat altres colles. I
s'apunta, fins i tot, una certa ten-
dència a l'autocensura de les colles
potser perquè, en l'actualitat, no
s'aconsegueix establir la necessària
distància entre el temps festiu i la
quotidianitat. Entre les llicències
pròpies de la festa i la norma que
regeix a diari. I això és greu, ja que
la festa hauria de ser paradigma
d'excepcionalitat.

En tot cas, per acabar, un altre
exemple que, ben a l'inrevés, no
implica conflicte. A l'Arboç del
Penedès, la passada festa major, l'a-
gost de 2003, es produeix una si-
tuació singular. Després de les elec-
cions municipals el govern inclou
persones –entre elles, les que han
pactat l'alcaldia– vinculades des
de fa molts anys al ball de diables.
Hi ha curiositat per saber què
diran els versots dels diables, habi-
tualment força crítics amb l'Ajun-
tament. En entrar a la plaça els
diables s'acompanyen de dos cap-
grossos que representen explícita-
ment els responsables del pacte:

Aquests dos, sí, els capgrossos,
manen a la casa gran.
Dos diables per alcalde?
Si el poble destrossaran!

Cago'n les cames que els
[aguanten,
cago'n la mare que els va
[parir.
Com pot ser que dos diables
ens puguin així traïr!

Llucifer! què és el que passa?
has perdut l'enteniment?
Com pot ser que dos diables
es reparteixin l'ajuntament?

Hem nascut per ser diables
i a l'ajuntament hem de
[castigar.
Però tenim l'enemic a casa,
ja ens hi podem cagar!

Les al·lusions al tema, amb les
habituals referències sexuals i es-
catològiques que caracteritzen els
versots arbocencs, es repeteixen en
bona part de les intervencions dels
membres de la colla. Al final, l'alcal-
de i els dos regidors–diables baixen
simbòlicament del balcó de l'ajun-
tament, es posen el vestit i també
diuen els seu versots, fent broma
dels companys de govern i dels
regidors de l'oposició. Però, en ac-
abar els versots, més d'un espectador
opinava que, tot plegat, havien estat
força moderats, producte, en certa
forma, d'un pacte entre amics, trac-
tant-se, en definitiva, d'una picaba-
ralla només aparent.

El cert, però, és que versots
formalment molt més suaus han
generat polèmiques i problemes als
diables d'altres poblacions. I és que
seria absurd intentar fixar els límits
d'una pràctica festiva que només
es pot interpretar en clau local. El
costum –allò que, a vegades, inten-

tem definim com a tradició– o la
interacció entre diables i públic,
semblant però diferent en cada in-
dret, ens poden ajudar a copsar
perquè el que en una població és
motiu de seriosos enfrontaments
en un altra passa desapercbut.
Sembla, però, que els versots són, o
haurien de ser, exagerats. Que for-
men part d'allò que anomenariem
políticament incorrecte. Fins a
quin punt aquesta incorrecció pot
trasbalsar la comunitat, fins a quin
punt el llenguatge festiu pot afec-
tar la relació quotidiana entre les
persones implicades en la cele-
bració, és quelcom que no és pot
delimitar i que, probablement, no-
més té resposta en cada context
particular.

Cal, però, afirmar que els ver-
sos satírics són un dels valors fona-
mentals de la pràctica dels diables
festius. Convé, per tant, reivindicar
la paraula i la capacitat de crítica
–burlesca, exagerada, divertida...–
dels diables com un dels aspectes
bàsics que els caracteritzen, a més
del foc.

Les tensions amb el poder lo-
cal són, malgrat tot, un símptoma
prou clar de la necessària vigència
dels diables com a instruments de
crítica festiva. Se suposa que els
diables són malparlats, descarats i
provocatius perquè, com diu el
diable burlesc del ball de Santa
Margarida:

Ja tenen raó a l'ajuntament:
aquest ball no anirà enlloc
amb tota aquesta gent.

Article publicat a la revista CARAMELLA XI
(juliol–desembre 2004)

